

ਮੁਖਵਾਕ ਨੰਬਰ ੧੭੫

[ਆਦਿ ਅੰਗ ੮੧੫]

ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਉਦਮੁ ਕਰਤ ਆਨਦੁ ਭਇਆ ਸਿਮਰਤ ਸੁਖ ਸਾਰੁ ॥ ਜਪਿ ਜਪਿ ਨਾਮੁ ਗੋਬਿੰਦ ਕਾ ਪੂਰਨ ਬੀਚਾਰੁ ॥੧॥ ਚਰਨ ਕਮਲ ਗੁਰ ਕੇ ਜਪਤ ਹਰਿ ਜਪਿ ਹਉ ਜੀਵਾ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਆਰਾਧਤੇ ਮੁਖਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਵਾ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜੀਅ ਜੰਤ ਸਭਿ ਸੁਖਿ ਬਸੇ ਸਭ ਕੈ ਮਨਿ ਲੋਚ ॥ ਪਰਉਪਕਾਰੁ ਨਿਤ ਚਿਤਵਤੇ ਨਾਹੀ ਕਛੁ ਪੋਚ ॥੨॥ ਧੰਨੁ ਸੁ ਥਾਨੁ ਬਸੰਤ ਧੰਨੁ ਜਗ ਜਪੀਐ ਨਾਮੁ ॥ ਕਥਾ ਕੀਰਤਨੁ ਹਰਿ ਅਤਿ ਘਨਾ ਸੁਖ ਸਗਜ ਬਿਸ੍ਰਾਮੁ ॥੩॥ ਮਨ ਤੇ ਕਦੇ ਨ ਵੀਸਰੈ ਅਨਾਥ ਕੋ ਨਾਥ ॥ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਸਰਣਾਗਤੀ ਜਾ ਕੈ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਹਾਥ ॥੪॥੨੬॥੫੬॥

ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥

ਇਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਚਨ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਬਿਲਾਵਲ ਰਾਗ ਵਿੱਚ ਅੰਕਿਤ ਹੈ। ਮੁਖਵਾਕ ਦੀਆਂ ਪਹਿਲੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਉਦਮ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਜੋ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਲਿਆਣਕਾਰੀ ਉਦਮ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕਰਦੇ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਉਦਮੁ ਕਰਤ ਆਨਦੁ ਭਇਆ ਸਿਮਰਤ ਸੁਖ ਸਾਰੁ ॥

ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦਾ ਉਦਮ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆ, ਭਾਵ ਜਦੋਂ ਉਦਮ ਕਰਕੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਆਏ ਤਾਂ ਮਨ ਵਿੱਚ ਆਨਦੁ=ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਨਾਮ ਦਾ ਸਿਮਰਤ=ਸਿਮਰਨ ਕਰਦਿਆਂ ਸੁਖ=ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਸਾਰੁ=ਨਿਚੋੜ, ਭਾਵ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਸੁਖ ਭਇਆ=ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਕਿਉਂਕਿ ਨਾਮ ਦਾ ਸੁਖ ਸਦੀਵ ਕਾਲ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਸੁਖ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਸੁਖ ਅਲਪ ਕਾਲ ਲਈ ਹਨ। [ਉਦਮੁ—ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ=ਉਦਯਮ, ਜਤਨ, ਕੋਸ਼ਿਸ਼, ਆਲਸ ਦੇ ਉਲਟਾ।] ਸੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਆਲਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਹਰਿ ਹਰਿ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰੋ।

ਯਥਾ— ਉਦਮੁ ਕਰਹੁ ਵਡਭਾਗੀਹੋ ਸਿਮਰਹੁ ਹਰਿ ਹਰਿ ਰਾਇ ॥

ਨਾਨਕ ਜਿਸੁ ਸਿਮਰਤ ਸਭ ਸੁਖ ਹੋਵਹਿ ਦੁਖੁ ਦਰਦੁ ਭ੍ਰਮੁ ਜਾਇ ॥

[ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੪੫੬]

ਉਦਮ ਕਰਕੇ ਜਿਹੜਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਹੈ, ਇਹੀ ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਧਨ ਦੀ ਖੱਟੀ ਹੈ। ਜੋ ਸਾਧੂਆਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਇਹ ਜਨਮਾਂ-ਜਨਮਾਂਤਰਾਂ ਦੀ ਪਾਪਾਂ ਰੂਪੀ ਮੈਲ ਨੂੰ ਕੱਟਣ ਦਾ ਇੱਕ ਆਪਣੀ ਕਿਸਮ ਦਾ ਹੀ ਨਾਮ ਰੂਪ ਸਾਬਣ ਹੈ।

ਯਥਾ— ਉਦਮੁ ਕਰਿ ਹਰਿ ਜਾਪਣਾ ਵਡਭਾਗੀ ਧਨੁ ਖਾਟਿ ॥

ਸੰਤ ਸੰਗਿ ਹਰਿ ਸਿਮਰਣਾ ਮਲੁ ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੀ ਕਾਟਿ ॥ [ਸਿਰੀਗੁਰੂ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੪੮]

ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ! ਸਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਉਹ ਉਦਮ ਕਰਾਉਣਾ, ਜਿਸ ਉਦਮ ਵਿੱਚ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਹੀ ਗਾਇਨ, ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਸਾਧੂਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਕਰਨਾ ਕਰੀਏ।

ਯਥਾ— ੧. ਉਦਮੁ ਸੋਈ ਕਰਾਇ ਪ੍ਰਭ ਮਿਲਿ ਸਾਧੁ ਗੁਣ ਗਾਉ ॥

ਦੁਜੀ ਜਾਇ ਨ ਸੁਝਈ ਕਿਥੈ ਕੁਕਣ ਜਾਉ ॥

[ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੧੩੭]

੨. ਉਦਮੁ ਕਰਉ ਕਰਾਵਹੁ ਠਾਕੁਰ ਪੇਖਤ ਸਾਧੂ ਸੰਗਿ ॥

ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਚਰਾਵਹੁ ਰੰਗਨਿ ਆਪੇ ਹੀ ਪ੍ਰਭ ਰੰਗਿ ॥ [ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੪੦੫]

੩. ਉਦਮੁ ਕਰੇਦਿਆ ਜੀਉ ਤੂੰ ਕਮਾਵਦਿਆ ਸੁਖ ਭੁੰਚੁ ॥

ਧਿਆਇਦਿਆ ਤੂੰ ਪ੍ਰਭੁ ਮਿਲੁ ਨਾਨਕ ਉਤਰੀ ਚਿੰਤ ॥

[ਵਾਰ ਗੁਜਰੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੫੨੨]

ਸੋ, ਉਦਮ ਦੇ ਬਾਰੇ ਧਰਮ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਵਿੱਚ ਐਸਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਦਮ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ—ਇਕ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਤੇ ਇੱਕ ਖੋਟਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਲਸ ਭੀ ਦੋ ਕਿਸਮ ਦਾ ਹੈ—ਇਕ ਖੋਟਾ ਤੇ ਇੱਕ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਮਿੱਤਰ ਤੇ ਸ਼ਤਰੂ ਵਰਣਨ ਕੀਤੇ ਹਨ।

ਯਥਾ— ਉੱਦਮ ਉੱਤਮ ਮਿੱਤ੍ਰ ਵਤ, ਭਯੋ ਸੁ ਸ਼ੌਤ੍ਰ ਸਮਾਨ ॥

ਆਲਸ ਸ਼ੌਤ੍ਰ ਮਿੱਤ੍ਰ ਜਿਉਂ, ਉਭੈ ਵਿਪਰਜੈ ਗਯਾਨ ॥ [ਸਾਰਕੁਤਾਵਲੀ, ਅਧਿਆਇ ੮, ਸਲੋਕ ੧]

ਇਹਨਾਂ ਦੋਨਾ ਪੰਗਤੀਆਂ ਦਾ ਅਰਥ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ ਕਿ ਉਤਮ-ਉਦਮ ਜੈਸਾ ਕਿ ਪੁੰਨ ਕਰਮ ਲਈ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ, ਗੁਰੂ ਧਾਮਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ, ਸਤਿਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਜਾਣਾ ਇਹ ਉੱਤਮ ਉੱਦਮ ਮਿੱਤਰ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੈ ਅੰਗੇਜ਼ ਜਿਹੜਾ ਉੱਦਮ ਜੀਵ ਹਿੰਸਾ ਕਰਨ ਲਈ ਚੋਰੀ ਯਾਰੀ ਲਈ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਭੀ ਉੱਦਮ ਪਰ ਖੋਟਾ ਉੱਦਮ ਹੈ। ਇਹ ਸ਼ਤਰੂ ਕਹੀਏ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਲਸ ਭੀ ਦੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ—ਇਕ ਆਲਸ ਮਿੱਤਰ ਤੇ ਇੱਕ ਆਲਸ ਦੁਸ਼ਮਣ। ਜਿਹੜਾ ਬੁਰੇ ਕੰਮਾਂ ਤੋਂ ਆਲਸ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਇਹ ਮਿੱਤਰ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਆਲਸ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਸਤਿਸੰਗਤ ਕਰਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉਠਣ, ਨਾਮ ਜਪਣ, ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨ, ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਆਦਿ ਤੋਂ ਆਲਸ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਇਹ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੈ। ਸੋ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਭਾਵੇਂ ਜੋ ਕੁਝ ਭੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰੱਖ ਕੇ ਕਦੇ ਭੀ ਉੱਦਮ ਨਾ ਤਿਆਗੋ, ਕਿਉਂਕਿ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਉੱਦਮ ਤਿਆਗਣੇ ਯੋਗ ਵਸਤੂ ਨਹੀਂ। ਅੱਜ ਤਕ ਉੱਦਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਤਿਲਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਤੇਲ ਭੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਰੱਬ ਤਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੀ ਕੀ ਹੋਣਾ ਹੈ ?

ਯਥਾ— ਦੈਵ ਚਿਤਵਨੀ ਧਾਰ ਕਰ, ਉੱਦਮ ਤਯਾਗੈ ਨਾਹਿ ॥

ਬਿਨ ਉਦਮ ਕਹ ਕੌਨ ਕੋ, ਮਿਲੈ ਤੇਲ ਤਿਲ ਮਾਹਿ ॥੨॥

[ਸਾਰਕੁਤਾਵਲੀ, ਅਧਿਆਇ ੮, ਸਲੋਕ ੨]

ਸੋ, ਇਉਂ ਉੱਤਮ ਉੱਦਮ ਨੂੰ ਮਿੱਤਰ ਬਣਾ ਕੇ ਤੇ ਖੋਟੇ ਉੱਦਮ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਭਾਵ ਉਸ ਤੋਂ ਆਲਸ ਕਰਕੇ ਜੀਵ ਸੁਭ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਖੋਟੇ ਉੱਦਮ ਦੇ ਤਿਆਗ ਵਿੱਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਉੱਦਮ ਦਾ ਜੋ ਆਲਸ ਸੀ, ਉਹ ਤਨ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਲ ਮਨ ਲੱਗ ਗਿਆ :

ਯਥਾ— ਆਲਸੁ ਛੀਜਿ ਗਇਆ ਸਭੁ ਤਨ ਤੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿਉ ਮਨੁ ਲਾਗਾ ॥

[ਧਨਾਸਰੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੬੮੨]

ਜਿਹੜਾ ਚੰਗੇ ਕਰਮਾਂ ਵਲੋਂ ਆਲਸ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਗਾਫ਼ਿਲ ਕਹਿ ਕੇ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜੋ ਬੁਰਾਈਆਂ ਦਾ ਉੱਦਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਅੱਜ-ਕੱਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਹੀ ਜਮਾਂ ਦੀ ਫਾਹੀ ਪੈਣ ਵਾਲੀ ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਯਥਾ— ਚੰਗਿਆਈਂ ਆਲਕੁ ਕਰੇ ਬੁਰਿਆਈਂ ਹੋਇ ਸੇਰੁ ॥

ਨਾਨਕ ਅਜੁ ਕਲਿ ਆਵਸੀ ਗਾਫਲ ਫਾਹੀ ਪੇਰੁ ॥

[ਵਾਰ ਗੁਜਰੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੫੧੮]

ਇਸ ਪ੍ਰਮਾਣ ਵਿੱਚ ਕਥਨ ਹੈ ਕਿ ਜੀਵ ਚੰਗਿਆਈਆਂ ਵਲੋਂ ਆਲਕੁ=ਆਲਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਬੁਰਾਈ ਵਿੱਚ

ਸੇਰੁ=ਬਹਾਦਰ, ਦਲੇਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਦੂਸਰਾ ਭਾਵ ਸ਼ੇਰ ਵਿੱਚ ਉੱਦਮ ਦਾ ਗੁਣ ਹੈ ਤੇ ਗਿੱਦੜ ਵਿੱਚ ਆਲਸ ਦਾ ਅਉਗਣ ਹੈ। ਸ਼ੇਰ ਆਪ ਉਦਮ ਕਰਕੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਮਾਰਦਾ ਹੈ, ਗਿੱਦੜ ਆਲਸ ਕਰਕੇ ਮਰਿਆ ਹੋਇਆ ਖਾਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਸ਼ੇਰ ਵਿੱਚ ਸੂਰਬੀਰਤਾ ਦਾ ਗੁਣ ਹੈ ਤੇ ਗਿੱਦੜ ਵਿੱਚ ਕਾਇਰਤਾ ਦਾ ਔਗੁਣ ਹੈ। ਸ਼ੇਰ ਤਾਕਤ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ, ਗਿੱਦੜ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਦਾ, ਇਸਦਾ ਭਾਵ ਬਣਿਆ ਕਿ ਚੰਗਿਆਈਆਂ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਤੂੰ ਗਿੱਦੜ ਵਾਂਗ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈਂ ਤੇ ਬੁਰਿਆਈਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਤਾਕਤਵਰ ਬਹਾਦਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈਂ।

ਯਥਾ— ੧. ਮਨਮੁਖ ਕਉ ਆਲਸੁ ਘਟੋ ਫਾਥੇ ਓਜਾੜੀ ॥ [ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧, ਅੰਗ ੧੦੧੧]

੨. ਸੰਤ ਸੰਗਿ ਮਿਲਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਜਪਿਆ ਬਿਨਸੇ ਆਲਸੁ ਰੋਗਾ ਜੀਉ ॥

[ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੧੦੮]

ਜਪਿ ਜਪਿ ਨਾਮੁ ਗੋਬਿੰਦ ਕਾ ਪੂਰਨ ਬੀਚਾਰੁ ॥੧॥

ਗੋਬਿੰਦ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਿ ਜਪਿ=ਜਪਦਿਆਂ-ਜਪਦਿਆਂ ਹਿਰਦੇ 'ਚੋਂ ਜੋ ਵੀਚਾਰ ਵਿੱਚ ਅਧੂਰਾਪਣ ਸੀ, ਉਹ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਵੀਚਾਰ ਵਿੱਚ ਪੂਰਨ=ਸੰਪੂਰਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਈ, ਕਿਉਂਕਿ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਗਿਆਨ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਪੂਰਨ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸਦਾ ਗਿਆਨ ਵੀਚਾਰ ਵੀ ਪੂਰਨ ਹੈ। ਨਾਮ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਦਿਆਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੂਰਨ ਬੀਚਾਰੁ=ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਫਿਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸੋ ਇਸ ਲਈ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੇ ਵਸਾਉਣ ਨਾਲੋਂ ਕੋਈ ਵੀਚਾਰ ਵੱਡੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਯਥਾ— ਇਸ ਤੇ ਉਪਰਿ ਨਹੀ ਬੀਚਾਰੁ ॥ ਜਾ ਕੈ ਮਨਿ ਬਸਿਆ ਨਿਰੰਕਾਰੁ ॥

[ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੨੬੨]

ਚਰਨ ਕਮਲ ਗੁਰ ਕੇ ਜਪਤ ਹਰਿ ਜਪਿ ਹਉ ਜੀਵਾ ॥

ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਜਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜੋ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਰਨ ਕਮਲ ਜਪ ਕੇ, ਭਾਵ ਚਰਨਾਂ-ਕਮਲਾਂ ਦਾ ਆਰਾਧਨ ਕਰਕੇ, ਵਾ—ਚਰਨਾਂ ਕਮਲਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰ ਕੇ, ਹਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਜਪ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਜੀਵਾ=ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਯਥਾ— ਚਰਨ ਕਮਲ ਗੁਰ ਕੇ ਮਨਿ ਵੂਠੇ ॥ ਦੂਖ ਦਰਦ ਭ੍ਰਮ ਬਿਨਸੇ ਝੂਠੇ ॥

[ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੧੩੪੦]

ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਆਰਾਧਤੇ ਮੁਖਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਵਾ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ=ਜਿਸ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਪਾਰ-ਉਰਾਰ ਨਹੀਂ ਉਸਨੂੰ ਆਰਾਧਤੇ=ਅਰਾਧਨ ਕਰਨੇ ਕਰਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਜਸ ਰੂਪ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨੂੰ ਮੁਖਿ=ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਪੀਵਾ=ਪੀਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਯਥਾ— ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਆਰਾਧੀਐ ਉਧਰੈ ਸਭ ਪਰਵਾਰੁ ॥

[ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੨੧੮]

ਜੀਅ ਜੰਤ ਸਭਿ ਸੁਖਿ ਬਸੇ ਸਭ ਕੈ ਮਨਿ ਲੋਚ ॥

ਸਾਰਿਆਂ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਇਹੋ ਲੋਚ=ਇੱਛਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਜੀਅ=ਅਸਥੂਲ ਜੀਵ, ਜੰਤ=ਸੂਖਮ ਜੀਵ, ਜੀਵ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਹੱਡੀਆਂ ਹਨ, ਜੰਤ ਜਿਹੜੇ ਹੱਡੀਆਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹਨ। ਹੱਡੀਆਂ ਵਾਲੇ ਅਸਥੂਲ ਬਿਨਾਂ ਹੱਡੀਆਂ ਤੋਂ ਸੂਖਮ। ਭਾਵੇਂ ਜੀਵ ਹਨ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਜੰਤ ਹਨ। ਸਤਿਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਇਹੋ ਇੱਛਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸੁਖਿ=ਸੁਖੀ ਬਸੇ=ਬਸਣ।

ਯਥਾ— ੧. ਜੀਅ ਜੰਤ ਸਭਿ ਸੁਖੀ ਵਸਾਏ ਪ੍ਰਭਿ ਆਪੇ ਕਰਿ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਾ ॥

[ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੭੮੩]

੨. ਜੀਅ ਜੰਤ ਸਗਲ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਨਾਨਕ ਮਨਿ ਧਿਆਇਆ ॥

[ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੩੭੮]

ਪਰਉਪਕਾਰੁ ਨਿਤ ਚਿਤਵਤੇ ਨਾਹੀ ਕਛੁ ਪੋਚ ॥੨॥

ਸਤਿਪੁਰਸ਼ ਨਿਤ=ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਪਰ+ਉਪਕਾਰ ਪਰ=ਪਰਾਏ ਦੇ ਉਪਕਾਰ=ਭਲੇ ਨੂੰ ਚਿਤਵਤੇ=ਚਿਤਵਨੀ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਨਾਹੀ=ਨਹੀਂ ਕਛੁ=ਕੁਝ ਵੀ ਪੋਚ=ਨੀਚ ਕਰਮ ਭਾਵ ਕਦੇ ਨੀਚ ਕਰਮ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਸਤਿਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਨਿਤ ਜੀਵਨ ਦੀ ਨਿਤ ਭਲਾਈ ਵਾਲੀ ਕਰਨੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਹਰ ਵਕਤ ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਭਲੇ ਵਿੱਚ ਅਨੰਦ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਤਿਪੁਰਸ਼ਾਂ ਤੇ ਸਾਕਤ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਇਤਨਾ ਹੀ ਫਰਕ ਹੈ। ਕਠੋਰ ਚਿਤ ਸਾਕਤ ਪੁਰਸ਼ ਦੂਸਰੇ ਦਾ ਬੁਰਾ ਕਰਕੇ ਅਨੰਦ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖ ਦੀ ਸੋਚ ਵਿੱਚ ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਭਲੇ ਦੀ ਸੋਚ ਕੁਟ-ਕੁਟ ਦੇ ਭਰੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਸਿੱਖ ਜਨਮ-ਮਰਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜੀਵਦੇ ਹਨ।

ਯਥਾ— ਜਨਮ ਮਰਣ ਦੁਹਰੁ ਮਹਿ ਨਾਹੀ ਜਨ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਆਏ ॥ [ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੭੮੬]

ਭਲਾ ਕਰਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਤਾਂ ਪੁੰਨ ਕਰਮ ਬਣਦਾ ਹੀ ਹੈ, ਪਰ ਕਲਿਜੁਗ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਦੱਸਦੇ ਹੋਏ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਲਿਜੁਗ ਦੇ ਵਿੱਚ ਜੇ ਕੋਈ ਭਲਾ ਕਰਮ ਚਿਤਵਦਾ ਵੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਭੀ ਪੁੰਨ ਫਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪਾਪ ਦਾ ਫਲ ਪਾਪ ਕਿਰਿਆ ਕਰਨ ਤੋਂ ਲਗਦਾ ਹੈ।

ਯਥਾ— ੧. ਕਲਿਜੁਗਿ ਚਿਤਵੈ ਪੁੰਨ ਫਲ ਪਾਪੁ ਲੇਪੁ ਅਧਰਮ ਕਮਾਏ ॥

[ਭਾ: ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ ੨੩, ਪਉੜੀ ੧੭]

੨. ਪ੍ਰਭ ਕਉ ਸਿਮਰਹਿ ਸੇ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ॥

[ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੨੬੩]

੩. ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਪਰਉਪਕਾਰ ਉਮਾਹਾ ॥

[ਗਉੜੀ ਸੁਖਮਨੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੨੭੩]

ਸੋ, ਬਾਣੀ ਦੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਥਨ ਅਨੁਸਾਰ ਧਰਮੀ ਪੁਰਸ਼ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਪਰਉਪਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। **ਪਰਉਪਕਾਰ**—ਸੰਗਯਾ=ਪਰੋਪਕਾਰ, ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਭਲੇ ਦਾ ਕੰਮ, ਦੂਜੇ ਦੀ ਉਪਕਾਰ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ ਕਿਸੇ ਗ਼ਰੀਬ ਅਨਾਥ ਦਾ ਕੰਮ ਵਿਗੜਦਾ ਦੇਖ ਕੇ ਜਾਂ ਦੁਖੀ ਦੇਖ ਕੇ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਛੱਡ ਕੇ ਉਸਦਾ ਕੰਮ ਸਵਾਰ ਦੇਣ ਦਾ ਨਾਂ ਵੀ ਪਰਉਪਕਾਰ ਹੈ। ਹਰ ਇੱਕ ਇਨਸਾਨ ਵਾਸਤੇ ਪਰਉਪਕਾਰ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ? ਹਰ ਇੱਕ ਨੂੰ ਪਰਉਪਕਾਰ ਕਰਨਾ ਇਸ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਦਇਆ ਦਾ ਗੁਣ ਵਸਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਗੁਣ ਦੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਹੀ ਧਰਮ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਵਸਦਾ ਹੈ।

ਯਥਾ— ਧੌਲੁ ਧਰਮੁ ਦਇਆ ਕਾ ਪੁਤੁ ॥

[ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਗ ੩]

ਕਵੀ ਤੁਲਸੀ ਦਾਸ ਜੀ ਭੀ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਿੱਧ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ

ਯਥਾ— ਦਇਆ ਧਰਮ ਕਾ ਮੂਲ ਹੈ ਪਾਪ ਮੂਲ ਅਭਿਮਾਨ ॥

ਤੁਲਸੀ ਦਇਆ ਨ ਛੋਡੀਐ ਜਬ ਲਗ ਘਟ ਮਹਿ ਪ੍ਰਾਨ ॥

ਸੋ ਧਰਮੀ ਆਦਮੀ ਸਦਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਅਨਾਥਾਂ, ਗ਼ਰੀਬਾਂ, ਦੁਖੀ ਪੁਰਸ਼ਾਂ 'ਤੇ ਉਪਕਾਰ ਕਰਾਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਥੇ ਇਹ ਵੀਚਾਰ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਹਿਰਦਾ ਚੰਡਾਲ ਤੇ ਨਿਰਦਈ ਰੂਪ ਹੈ। ਪਰ ਜਿਥੇ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਵੀਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵੀ ਦੀਨਾਂ ਦਾ ਨਾਥ, ਭਾਵ ਮਾਲਕ ਹੈ ਤੇ ਦੀਨਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਉਸ ਦੀ ਅੰਸ ਹਾਂ।

ਯਥਾ— ਕਰੁ ਕਬੀਰ ਇਹੁ ਰਾਮ ਕੀ ਅੰਸੁ ॥ ਜਸ ਕਾਗਦ ਪਰ ਮਿਟੈ ਨ ਮੰਸੁ ॥

[ਗੋਂਡ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਅੰਗ ੮੭੧]

ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਸਾਡਾ ਵੀ ਇਹ ਫਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਭੀ ਗਰੀਬਾਂ, ਅਨਾਥਾਂ, ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਤੇ ਪਰਉਪਕਾਰ ਕਰੀਏ। ਪਰਉਪਕਾਰ ਦੀਆਂ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦੋ ਕਿਸਮਾਂ ਹਨ—(੧) ਦੁਨਿਆਵੀ ਪਰਉਪਕਾਰ (੨) ਪ੍ਰਮਾਰਥਕ ਉਪਕਾਰ।

(੧) ਦੁਨਿਆਵੀ—ਦੁਨਿਆਵੀ ਪਰਉਪਕਾਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਨੰਗੇ ਨੂੰ ਕਪੜਾ ਦੇਣਾ, ਭੁਖੇ ਨੂੰ ਰੋਟੀ ਦੇਣੀ, ਪੈਰੋਂ ਨੰਗੇ ਨੂੰ ਜੁਤੀ ਦੇਣੀ, ਧਨ ਹੀਣ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਕਾਰਜ ਲਈ ਧਨ ਦੀ ਮਦਦ ਦੇਣੀ। ਜਿਵੇਂ

ਸਾਖੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਇਕ ਸਿੱਖ ਦੁਆਰਾ ਦੂਸਰੇ ਸਿੱਖ 'ਤੇ ਪਰਉਪਕਾਰ ਕਰਨ ਦੀ—ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਇੱਕ ਸਿੱਖ ਲਾਹੌਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਉਥੇ ਹੀ ਇੱਕ ਹੋਰ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਰਹਿੰਦਾ, ਜੋ ਬਹੁਤ ਗਰੀਬ ਸੀ। ਗਰੀਬ ਸਿੱਖ ਦੀ ਇੱਕ ਲੜਕੀ ਸੀ, ਜੋ ਵਿਆਹੁਣ ਜੋਗ ਹੋ ਗਈ, ਪਰ ਲੜਕੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀ ਰੁਪਿਆ ਪੈਸਾ ਜਮਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪਰੰਤੂ ਕੁਝ ਖੱਦਰ ਘਰ ਪਿਆ ਸੀ, ਗਰੀਬ ਸਿੱਖ ਖੱਦਰ ਲੈ ਕੇ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ (ਜੋ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਸੀ) ਦੀ ਦੁਕਾਨ 'ਤੇ ਗਿਆ ਤੇ ਖੱਦਰ ਵੇਚਣ ਲਈ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ। ਖੱਦਰ ਬਿਲਕੁਲ ਥੋੜ੍ਹੇ ਪੈਸਿਆਂ ਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਉਸ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਅਮੀਰ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਸਿੱਖ ਨੇ ਪਰਉਪਕਾਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਉਸ ਥੋੜ੍ਹੇ ਖੱਦਰ ਦੇ ਬਦਲੇ ਬਹੁਤ ਰੁਪਿਆ ਦੇ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਰੁਪਏ ਨਾਲ ਉਹ ਆਪਣੀ ਲੜਕੀ ਦੇ ਵਿਆਹ ਦਾ ਖਰਚ ਪੂਰਾ ਕਰ ਸਕੇ। ਐਹੋ ਜਿਹੇ ਕਾਰਜ ਸਵਾਰਨ ਦਾ ਨਾਮ ਦੁਨਿਆਵੀ ਪਰਉਪਕਾਰ ਹੈ। ਦੁਨਿਆਵੀ ਪਰਉਪਕਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਹੀ ਪ੍ਰਮਾਰਥਕ ਪਰਉਪਕਾਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

(੨) ਪ੍ਰਮਾਰਥਕ ਪਰਉਪਕਾਰ—ਇਹ ਪ੍ਰਮਾਰਥਕ ਪਰਉਪਕਾਰ ਦੁਨੀਆ 'ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਵੀਚਾਰ ਕਰਕੇ ਦੇਖੀਏ ਕਿ ਇੱਕ ਉਹ ਸਮਾਂ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਕਤ ਦੁਨੀਆ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਵੱਲੋਂ ਭੁੱਲ ਕੇ ਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਰੱਬ ਬਣਾ ਕੇ ਪੂਜਾ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ, ਬਲਕਿ ਪਾਖੰਡੀ ਲੋਕ ਆਪ ਹੀ ਰੱਬ ਬਣ ਬੈਠੇ ਸਨ ਤੇ ਆਪੋ ਵਿੱਚ ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਚੁਗਲੀ, ਦਵੈਸ਼ ਭਾਵਨਾ ਆਦਿ ਹੀ ਫੈਲੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਮਾਝ ਰਾਗ ਦੀ ਵਾਰ ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਹੈ।

ਯਥਾ— ਕਲਿਕਾਤੀ ਰਾਜੇ ਕਾਸਾਈ ਧਰਮੁ ਪੰਖ ਕਰਿ ਉਡਰਿਆ ॥

ਕੁਝੁ ਅਮਾਵਸ ਸਰੁ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੀਸੈ ਨਾਹੀ ਕਹ ਚੜਿਆ ॥

[ਵਾਰ ਮਾਝ ਮ: ੧, ਅੰਗ ੧੪੫]

ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਵੇਦ ਵਿਆਸ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਵੀ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ ਵਿੱਚ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਸਦੇ ਹਨ।

ਯਥਾ— (੧) ਕਲਿਜੁਗਿ ਬੋਧੁ ਅਉਤਾਰ ਹੈ ਬੋਧੁ ਅਬੋਧੁ ਨ ਦ੍ਰਿਸਟੀ ਆਵੈ ॥

(੨) ਕੋਇ ਨ ਕਿਸੈ ਵਰਜਈ ਸੋਈ ਕਰੈ ਜੋਈ ਮਨਿ ਭਾਵੈ ॥

(੩) ਕਿਸੇ ਪੁਜਾਈ ਸਿਲਾ ਸੁੰਨਿ ਕੋਹੀ ਗੋਰੀ ਮਝੀ ਪੁਜਾਵੈ ॥

(੪) ਤੰਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰ ਪਾਖੰਡ ਕਰਿ ਕਲਹਿ ਕ੍ਰੋਧੁ ਬਹੁ ਵਾਦਿ ਵਧਾਵੈ ॥

(੫) ਆਪੋ ਧਾਪੀ ਹੋਇ ਕੈ ਨਿਆਰੇ ਨਿਆਰੇ ਧਰਮ ਚਲਾਵੈ ॥

(੬) ਕੋਈ ਪੂਜੈ ਚੰਦ੍ਰ ਸੂਰੁ ਕੋਈ ਧਰਤਿ ਅਕਾਸੁ ਮਨਾਵੈ ॥

(੭) ਪਉਣ ਪਾਣੀ ਬੈਸੰਤਰੇ ਧਰਮ ਰਾਜ ਕੋਈ ਤ੍ਰਿਪਤਾਵੈ ॥

(੮) ਫੋਕਟਿ ਧਰਮੀ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਵੈ ॥

[ਭਾ: ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ ੧, ਪਉੜੀ ੧੮]

ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਹਾਲ ਉਸ ਵਕਤ ਦੁਨੀਆ ਦਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਧਰਤੀ ਪਾਪਾਂ ਨਾਲ ਡੋਲ ਰਹੀ ਸੀ। ਸੋ ਧਰਤੀ ਨੇ ਡਾਂਵਾਂਡੋਲ ਹੋ ਕੇ ਤੇ ਰੋ-ਰੋ ਕੇ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਪੁਕਾਰ ਕੀਤੀ। ਧਰਤੀ ਦੀ ਪੁਕਾਰ ਸੁਣ ਕੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਆਪ ਨਿਰਗੁਣ ਤੋਂ ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਆਇਆ।

ਯਥਾ— **ਆਪਿ ਨਰਾਇਣੁ ਕਲਾ ਧਾਰਿ ਜਗ ਮਹਿ ਪਰਵਰਿਯਉ ॥** [ਸਵਈਏ ਮ: ੩ ਕੇ, ਅੰਗ ੧੩੬੫]

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਅਨੁਸਾਰ :

ਯਥਾ— **ਸੁਣੀ ਪੁਕਾਰਿ ਦਾਤਾਰ ਪ੍ਰਭ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜਗ ਮਹਿ ਪਠਾਇਆ ॥**

[ਭਾ: ਗੁਰਦਾਸ ਵਾਰ ੧, ਪਉੜੀ ੨੩]

ਸੋ, ਇਹ ਹਾਲ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਵੇਖ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ 'ਤੇ ਚੱਕਰ ਲਗਾ ਕੇ ਸਤਿਨਾਮ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਮੁਰਦਾ ਰੂਹਾਂ ਨੂੰ ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਤਾਕਤ ਬਖਸ਼ੀ ਤੇ ਰੱਬ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਬੰਦੇ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਪਰਉਪਕਾਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਕੀਤਾ। ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਇਤਿਹਾਸ ਲਿਖਾ ਕੇ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੇ ਮਹਿਲ ਦੀ ਨੀਂਹ ਪੱਕੀ ਕੀਤੀ, ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਜਾਤੀ ਦਾ ਭੇਦ ਭਾਵ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਤੇ ਕਿਹਾ

ਯਥਾ— **ਜਾਤਿ ਕਾ ਗਰਬੁ ਨ ਕਰੀਅਹੁ ਕੋਈ ॥**

[ਭੈਰਉ ਮ: ੩, ਅੰਗ ੧੧੨੭]

ਜਾਤ ਭੇਦ ਮਿਟਾ ਕੇ ਚੌਹਾਂ ਵਰਨਾਂ ਦਾ ਲੰਗਰ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ, ਤਾਂ ਜੋ ਦਵੈਸ਼ ਆਦਿ ਦਿਲ ਵਿਚੋਂ ਦੂਰ ਹੋ ਕੇ ਭ੍ਰਾਤਰੀ ਭਾਵ ਵਧੇ। ਚੌਥੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਤਾਲ ਲਵਾਇਆ। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬੀੜ, ਨਾਮ ਦਾ ਜਹਾਜ਼ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ। ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਭਗਤੀ ਰਸ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਬੀਰ ਰਸ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਬਖਸ਼ੀ ਤੇ ਸ਼ਸਤਰ ਵਿਦਿਆ ਸਿੱਖਾਈ। ਸਤਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜ ਬਖਸ਼ਿਆ। ਅਠਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਮੂਰਖ ਨੂੰ ਪੰਡਿਤ ਬਣਾਇਆ ਤੇ ਹੰਕਾਰੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ ਸਿੱਖ ਬਣਾਇਆ ਤੇ ਧਰਮ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਕੀਰਤਪੁਰ ਜਾ ਕੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਏ। ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਨੇ ਹਿੰਦ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਆਪਣਾ ਸੀਸ ਕੁਰਬਾਨ ਕੀਤਾ। ਦਸਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਧਰਮ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ ਸਰਬੰਸ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਬੇਅੰਤ ਉਪਕਾਰ ਕੀਤੇ ਹਨ।

ਇਹ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਉਪਕਾਰ ਕੇਵਲ ਬੋਹਲ ਵਿੱਚੋਂ ਦਾਣੇ ਵਤ ਹੀ ਹਨ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਸੰਸਾਰ 'ਤੇ ਬੇਅੰਤ ਉਪਕਾਰ ਕੀਤੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਜਿਹਬਾ ਕਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ ਤੇ ਲੇਖਣੀ ਲਿਖ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ। ਸੋ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸਾਜੇ ਨਿਵਾਜੇ ਪੰਥ ਨੇ ਵੀ ਅੱਜ ਤਾਂਈ ਬੇਅੰਤ ਉਪਕਾਰ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਪੂਰਵਕ ਵਰਨਣ 'ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼', 'ਤਵਾਰੀਖ਼ ਗੁਰੂ ਖ਼ਾਲਸਾ' ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਸੋ, ਪਰਉਪਕਾਰ ਕਰਨਾ ਬੜਾ ਚੰਗਾ ਗੁਣ ਹੈ। ਸੋ ਹਰ ਇੱਕ ਜੀਵ ਦਾ ਫ਼ਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਵਿਤ ਅਨੁਸਾਰ ਯਥਾਯੋਗ ਪਰਉਪਕਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸਦਾ ਹੀ ਤਤਪਰ ਰਹੇ।

ਧੰਨੁ ਸੁ ਥਾਨੁ ਬਸੰਤ ਧੰਨੁ ਜਹ ਜਪੀਐ ਨਾਮੁ ॥

ਉਹ ਥਾਨੁ=ਸਤਿਸੰਗ ਅਸਥਾਨ ਧੰਨੁ=ਧੰਨਤਾ ਦੇ ਯੋਗ ਹੈ। ਬਸੰਤ=ਬ=ਬਸਦੇ ਸੰਤੁ=ਸੰਤ ਜਨ, ਜਿਥੇ ਧੰਨੁ=ਧੰਨਤਾ ਯੋਗ ਸੰਤ ਵਸਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਹ=ਜਿਥੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪੀਐ=ਜਪਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਕਥਾ ਕੀਰਤਨੁ ਹਰਿ ਅਤਿ ਘਨਾ ਸੁਖ ਸਹਜ ਬਿਸ੍ਰਾਮੁ ॥੩॥

ਜਿਸ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿੱਚ ਅਤਿ=ਅਤਸੈ ਕਰਕੇ ਭਾਵ ਬਹੁਤੀ ਕਥਾ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰਿ=ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਭੀ ਘਨਾ=ਬਹੁਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਸੁਖ ਸਹਜ=ਅਚੁਤ ਸੁਖ ਵਿੱਚ ਬਿਸ੍ਰਾਮੁ=ਇਸਥਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਮਨ ਤੇ ਕਦੇ ਨ ਵੀਸਰੈ ਅਨਾਥ ਕੋ ਨਾਥ ॥

ਅਨਾਥ=ਅਨਾਥਾਂ ਦਾ ਨਾਥ=ਸੁਆਮੀ ਮਾਲਕ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਮੇਰੇ ਮਨ ਤੇ=ਵਿੱਚੋਂ ਕਦੇ ਭੀ ਵੀਸਰੈ=ਭੁਲਦਾ ਨਹੀਂ।

ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਸਰਣਾਗਤੀ ਜਾ ਕੈ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਹਾਥ ॥੪॥੨੯॥੫੯॥

ਨਾਨਕ=ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਚਾਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੈਂ ਉਸ ਪ੍ਰਭ=ਰੱਖਿਅਕ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿੱਚ ਆਗਤੀ=ਆਇਆਂ ਹਾਂ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿਸ ਦੇ ਸਭ ਕਿਛੁ=ਸਭ ਕੁਝ ਆਪਣੇ ਹਾਥ=ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਹੈ।

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ ॥ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ ॥

ਮੁਖਵਾਕ ਨੰਬਰ ੧੭੬

[ਆਦਿ ਅੰਗ ੮੧੭]

**ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਮਨਿ ਤਨਿ ਪ੍ਰਭੁ ਆਰਾਧੀਐ ਮਿਲਿ ਸਾਧ ਸਮਾਗੈ ॥ ਉਚਰਤ ਗੁਨ
ਗੋਪਾਲ ਜਸੁ ਦੂਰ ਤੇ ਜਮੁ ਭਾਗੈ ॥੧॥ ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਜੋ ਜਨੁ ਜਪੈ ਅਨਦਿਨੁ ਸਦ ਜਾਗੈ ॥ ਤੰਤੁ
ਮੰਤੁ ਨਹ ਜੋਹਈ ਤਿਤੁ ਚਾਖੁ ਨ ਲਾਗੈ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਮਦ ਮਾਨ ਮੋਹ ਬਿਨਸੇ ਅਨਰਾਗੈ ॥
ਆਨੰਦ ਮਗਨ ਰਸਿ ਰਾਮ ਰੰਗਿ ਨਾਨਕ ਸਰਨਾਗੈ ॥੨॥੪॥੬੮॥**

ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥

ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਬਿਲਾਵਲ ਰਾਗ ਵਿੱਚ ਸ਼ਬੋਭਿਤ ਹੈ। ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਅਰਾਧਨ ਦਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਮਨਿ ਤਨਿ ਪ੍ਰਭੁ ਆਰਾਧੀਐ ਮਿਲਿ ਸਾਧ ਸਮਾਗੈ ॥

ਸਾਧ=ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਮਾਗੈ=ਸਮਾਗਮ ਵਿੱਚ ਮਿਲਿ=ਮਿਲਾਪ ਕਰਕੇ ਤਨਿ=ਸਰੀਰ ਕਰਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰੀਏ। ਅਤੇ ਮਨ ਕਰਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਆਰਾਧੀਐ=ਸਿਮਰਨਾ ਕਰੀਏ। ਸੋ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਆਰਾਧਣ ਦੇ ਨਾਲ ਜੰਮਣ-ਮਰਣ ਆਦਿ ਦੇ ਬੰਧਨ ਛੁੱਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਯਥਾ— ੧. ਮਨਿ ਤਨਿ ਤੂ ਆਰਾਧ ਹਰਿ ਕੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਾਧ ਜਾ ਕੈ ਸੰਗਿ ਤੇਰੇ ਬੰਧਨ ਛੁਟੈ ॥

[ਧਨਾਸਰੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੬੭੮]

੨. ਸੋ ਹਰਿ ਭਜਨੁ ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ ॥ ਮਨੁ ਤਨੁ ਰਾਧੈ ਹਰਿ ਕੈ ਰੰਗਿ ॥

[ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੮੯੧]

੩. ਮਿਲਿ ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਹਰਿ ਧਿਆਇਆ ॥

ਆਠ ਪਹਰ ਅਰਾਧਿਓ ਹਰਿ ਹਰਿ ਮਨ ਚਿੰਦਿਆ ਫਲੁ ਪਾਇਆ ॥

[ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੬੨੭]

ਉਚਰਤ ਗੁਨ ਗੋਪਾਲ ਜਸੁ ਦੂਰ ਤੇ ਜਮੁ ਭਾਗੈ ॥੧॥

ਗੋ+ਪਾਲ, ਗੋ=ਧਰਤੀ ਦੀ ਪਾਲ=ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਜਸ ਰੂਪ ਗੁਨ=ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਉਚਰਤ=ਉਚਾਰਨ ਕਰਦਿਆਂ ਜਮ ਜੋ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਹ ਦੂਰ ਤੋਂ ਹੀ ਭਾਗੈ=ਭੱਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਦੌੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀਆਂ ਐਸੀਆਂ ਬਰਕਤਾਂ ਹਨ, ਨਾਮ ਦਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਦੇਖ ਕੇ ਧਰਮ ਰਾਜ ਦੇ ਜਮਦੂਤ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ।

ਯਥਾ— ਜਹ ਸਾਧੁ ਗੋਬਿੰਦ ਭਜਨੁ ਕੀਰਤਨੁ ਨਾਨਕ ਨੀਤ ॥

ਣਾ ਹਉ ਣਾ ਤੂੰ ਣਹ ਛੁਟਹ ਨਿਕਟਿ ਨ ਜਾਈਅਹੁ ਦੂਤ ॥

[ਗਉੜੀ ਬਾਵਨ ਅਖਰੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੨੫੬]

ਸੋ, ਧਰਮਰਾਜ ਦੀ ਇਹ ਜਮਦੂਤਾਂ ਨੂੰ ਹਦਾਇਤ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੇ ਗੋਬਿੰਦ ਦਾ ਭਜਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਾਧੁ ਇਕੱਤਰ ਹੋਣ, ਮਿਲ ਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਜਸ ਗਾਉਣ, ਹੇ ਜਮਦੂਤੋ! ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ। ਅਗਰ ਨੇੜੇ ਗਏ ਬੱਧੀਦੇ ਮਰ ਜਾਉਗੇ। ਨਾ ਤੁਹਾਡਾ, ਨਾ ਮੇਰਾ ਛੁਟਕਾਰਾ ਹੋਵੇਗਾ।

ਸਾਖੀ ਇੱਕ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਪਠਾਣ ਤੇ ਸਿੱਖ ਦੀ ਜਮਾਂ ਤੋਂ ਛੁਡਾਉਣ ਦੀ— ਇਕ ਵਾਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਇੱਕ ਨਗਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਥੋਹ ਉੱਤੇ ਆਸਣ ਲਗਾ ਕੇ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਰਾਤ ਕੱਟੀ ਸਵੇਰ ਵੇਲੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਜਸ ਰੂਪ ਬਾਣੀ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਕੀਤਾ। ਇੱਕ ਪੁਰਸ਼, ਜਿਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਦਰ ਦਾ ਕੋਈ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਜਾਇਜ਼-ਨਾਜਾਇਜ਼ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਮਾਇਆ ਹੀ ਇਕੱਤਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਔਰ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਪਾਲਣ-ਪੋਸ਼ਣ ਨੂੰ ਹੀ ਜੀਵਨ ਸਮਝਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਖਾਣ-ਪੀਣ, ਪਹਿਨਣ, ਭੋਗਣ ਦੇ ਵਿੱਚ ਲੱਗ ਕੇ ਅਮੋਲਕ ਮਨੁੱਖਾ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਗਵਾਈ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅੱਜ ਅਚਾਨਕ ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਸਨਾ ਤੋਂ ਕੀਰਤਨ ਸੁਣ ਕੀਤਾ, ਜਿਸਦਾ ਬੜਾ ਸਰਲ ਜਿਹਾ ਭਾਵ ਸੁਣਿਆ ਕਿ ਇਹ ਜੀਵ ਭੋਗਾਂ ਨੂੰ ਭੋਗ ਕੇ ਦਰਗਾਹ ਵਿੱਚ ਜਾਵੇਗਾ, ਸਰੀਰ ਦੀ ਭਸਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਜੀਵ ਆਤਮਾ ਰੂਪ ਭੋਰ ਪੁਲੋਕ ਵਿੱਚ ਲੇਖਾ ਦੇਣ ਲਈ ਜਾਵੇਗਾ। ਦੁਨੀਆ ਵਿੱਚ ਜੋ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਅਮੀਰ ਦਿਸ ਰਹੇ ਹਨ। ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਦੁਨੀਆਦਾਰਾਂ ਦੇ ਗਲ ਵਿੱਚ ਸੰਗਲ ਪਾ ਕੇ ਜਮਦੂਤ ਤੋਰਨਗੇ। ਜੀਵਨ ਭਰ ਦੇ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਹੋਵੇਗਾ। ਲੇਖਾ ਕਰਕੇ ਧਰਮਰਾਜ ਸਭ ਸਮਝਾ ਦਏਗਾ ਕਿ ਤੂੰ ਕਿਤਨੇ ਗਲਤ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈਂ। ਜਮਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਇਤਨੀ ਪਏਗੀ ਕਿ ਪੈਂਦੀਆਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ। ਜੀਵ ਰੋਵੇਗਾ ਸਜਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਦੂਤ ਕਹਿਣਗੇ ਕਿ ਹੁਣ ਤੇਰੇ ਰੋਣ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੁਣੇਗਾ। ਜੀਵ ਰੋ ਰੋ ਕੇ ਕਹੇਗਾ ਕਿ ਮੈਂ ਅੰਧੇ ਅਗਿਆਨੀ ਨੇ ਅਮੋਲਕ ਜਨਮ ਐਵੇਂ ਹੀ ਖੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਭਾਵ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸੁਰ-ਤਾਲ ਵਿੱਚ ਗਾਵਿਆ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਦੂਰ-ਦੂਰ ਤਕ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਗਿਆ।

ਯਥਾ— ਪਉੜੀ ॥ ਆਪੀਨੈ ਭੋਗ ਭੋਗਿ ਕੈ ਹੋਇ ਭਸਮਿਝਿ ਭਉਰੁ ਸਿਧਾਇਆ ॥

ਵਡਾ ਹੋਆ ਦੁਨੀਦਾਰੁ ਗਲਿ ਸੰਗਲੁ ਘਤਿ ਚਲਾਇਆ ॥

ਅਗੈ ਕਰਣੀ ਕੀਰਤਿ ਵਾਚੀਐ ਬਹਿ ਲੇਖਾ ਕਰਿ ਸਮਝਾਇਆ ॥

ਥਾਉ ਨ ਹੋਵੀ ਪਉਦੀਈ ਹੁਣਿ ਸੁਣੀਐ ਕਿਆ ਰੁਆਇਆ ॥

ਮਨਿ ਅੰਧੈ ਜਨਮੁ ਗਵਾਇਆ ॥ [ਪਉੜੀ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਮਹਲਾ ੧, ਅੰਗ ੪੬੪]

ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਕੁਝ ਤਾਂ ਮਨ ਦੀ ਮੈਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਲਹਿ ਗਈ ਤੇ ਬਾਣੀ ਸੁਣ ਕੇ ਤਾਂ ਮਨ ਇਤਨਾ ਇਕਾਗਰ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨ ਫੜ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਮੈਨੂੰ ਪੁਲੋਕ ਦੇ ਦੁਖਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਓ, ਮੈਂ ਤੇ ਅਨਜਾਣ-ਪੁਣੇ ਵਿੱਚ ਬੜੇ ਪਾਪ ਕਰ ਬੈਠਾ ਹਾਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਚਰਨ ਪਾਹੁਲ ਦੇ ਕੇ ਸਿੱਖ ਬਣਾਇਆ ਅਤੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸੁੱਚੀ ਕਿਰਤ ਜਿਸ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਬਸ ਉਸਦੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਨਾ, ਗਰੀਬੀ-ਅਮੀਰੀ ਦਾ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ। ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਸੁਆਸ ਵਿਅਰਥ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦੇਣਾ। ਝੂਠ ਨਹੀਂ ਬੋਲਣਾ, ਸਰਬੱਤ ਦਾ ਭਲਾ ਮੰਗਣਾ, ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਸਿਸ਼ਟੀ ਜਾਣ ਕੇ ਸਭ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਨਾ। ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਲੈ ਕੇ ਕਮਾਈ ਕਰਨ ਲੱਗਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਨੂੰ ਤਾਰ ਕੇ ਅੱਗੇ ਚਲੇ ਗਏ। ਪਰ ਇਸ 'ਤੇ ਐਸੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰ ਗਏ ਕਿ ਥੋੜ੍ਹੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਬਿਰਤੀ ਦਾ ਬੜਾ ਚੜ੍ਹਾਅ ਹੋ ਗਿਆ। ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਧਨ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਸਭ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਲੁਟਾ ਦਿੱਤਾ। ਵਹੁਟੀ ਰੁਸ ਕੇ ਪੇਕੇ ਜਾ ਬੈਠੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਸਾਰੀ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਸੁਭਾਅ ਕਦੇ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਇਹ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਰਜਾ ਵਿੱਚ ਨਿੱਤ ਦੀ ਮਜਦੂਰੀ ਕਰਕੇ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਨ ਲੱਗਾ। ਪੈਸੇ ਜੋੜਨ ਦੀ ਬਿਰਤੀ ਉੱਕਾ ਹੀ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ। ਮਜਦੂਰੀ ਦਾ ਇੱਕ ਟਕਾ ਲਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਟਕੇ ਦਾ ਅਰਥ ਭਾਵ ਰੁਪਇਆ ਭੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਟਕੇ ਦਾ ਅਰਥ 'ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼' ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦੋ ਪੈਸੇ ਭੀ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੋ ਪੈਸੇ ਮਜਦੂਰੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਬਸ ਉਸ ਵਿੱਚ ਹੀ ਨਿੱਤ ਦੀ ਗੁਜ਼ਰਾਨ ਕਰਦਾ। ਇਸਦੀ ਬਿਰਤੀ ਐਸੀ ਹੋ ਗਈ ਕਿ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੁਛ ਭੀ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਗਦਾ। ਜਿਸ ਦੇ ਮਜਦੂਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾਂਦਾ, ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਇੱਕ ਗੱਲ ਦਾ ਇਕਰਾਰ ਕਰਾ ਲੈਂਦਾ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਜਸ ਮਹਿਮਾ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਸੁਣਾਈ ਜਾਂ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਸੁਣੀ, ਤਾਂ ਮਜਦੂਰੀ ਕਰਾਂਗਾ। ਇਸ

ਸੁਭਾਅ ਅਨੁਸਾਰ ਵਰਤਦਾ ਰਿਹਾ। ਕਈ ਬਾਰ ਸਾਰੀ-ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਚੌਂਕੜਾ ਮਾਰ ਕੇ ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਰਸ ਲੈਂਦਾ। ਇੱਕ ਬਾਰ ਸਰਕਾਰੀ ਮਾਮਲਾ ਉਗਰਾਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਸਰਕਾਰੀ ਅਹੁਦੇਦਾਰ ਇਥੇ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਘਰ ਕੋਈ ਐਸਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕੰਮ ਪੈ ਗਿਆ। ਤੁਰੰਤ ਪਹੁੰਚਣ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਮਿਲਿਆ। ਇਸ ਸਰਕਾਰੀ ਅਹੁਦੇਦਾਰ ਨੇ ਸੁਨੇਹਾ ਮਿਲਦਿਆਂ ਹੀ ਨੰਬਰਦਾਰ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ। ਸ਼ਾਮ ਦਾ ਵਕਤ ਸੀ, ਕਿਹਾ ਕਿ ਨੰਬਰਦਾਰ ਜੀ! ਮੈਂ ਤੁਰੰਤ ਹੁਣੇ ਹੀ ਵਾਪਿਸ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਬੋਝਾ ਜਿਹਾ ਭਾਰ ਹੈ, ਇੱਕ ਮਜ਼ਦੂਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਕੋਈ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚੋਂ ਮਜ਼ਦੂਰ ਲੱਭ ਕੇ ਦਿਓ। ਨੰਬਰਦਾਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਾਤ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ। ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਇੱਕ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਪੁੱਛ ਕੇ ਵੇਖ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ। ਨੰਬਰਦਾਰ ਉਸ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਸਿੱਖ ਦੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਸਿੱਖ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਨੰਬਰਦਾਰ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣ ਕੇ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੋਲ੍ਹਿਆ। ਨੰਬਰਦਾਰ ਨੇ ਸਾਰੀ ਵਾਰਤਾ ਕਹਿ ਸੁਣਾਈ ਕਿ ਸੇਠ ਜੀ ਦਾ ਸਾਮਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਲਈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਹਿਣ ਆਏ ਹਾਂ, ਦਸੋ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਕਰਨੀ ਹੈ? ਸਿੱਖ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਦੀ ਤਾਂ ਬਹੁਤੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਨੰਬਰਦਾਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਕਰਕੇ ਇਸਦਾ ਭਾਰ ਉਠਾਉਣ ਦੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰੋ। ਸਿੱਖ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਫੇਰ ਮੇਰੀ ਇਹ ਸ਼ਰਤ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਦੁਨਿਆਵੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨ ਦੇਣੀ ਜਾਂ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਰੱਬ ਦੀ ਸੁਣੇ ਜਾਂ ਆਪ ਸੁਣਾਵੇ। ਇਹ ਸ਼ਰਤ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਤੇ ਸਿੱਖ ਇਹ ਸੋਚ ਕੇ ਕਿ ਸੌਂ ਕੇ ਵੀ ਰਾਤ ਲੰਘ ਜਾਏਗੀ, ਜੇ ਜਾਗਦੇ ਰਹਾਂਗੇ, ਸਿਮਰਨ ਵੱਧ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ਇਹ ਸੋਚ ਕੇ ਉਸਦਾ ਭਾਰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਹੁਣ ਉਸ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਨੂੰ ਤਾਂ ਕੋਈ ਰੱਬ ਦੀ ਗੱਲ ਉਕਾ ਹੀ ਆਉਂਦੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਕੀਤੇ ਇਕਰਾਰ ਦੇ ਕਾਰਣ ਸਿੱਖ ਤੋਂ ਸਾਰੇ ਰਸਤੇ ਸੁਣਦਾ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਆਪਣੇ ਸਹੀ ਟਿਕਾਣੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਿਆ ਬਣਦੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ਸਾਧੂ ਸੁਭਾਅ ਜਾਣ ਕੇ ਦੁੱਧ ਪਾਣੀ ਛਕਾਇਆ। ਜਦੋਂ ਸਿੱਖ ਮੁੜਨ ਲੱਗਾ, ਇਸਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਸੇਠ ਜੀ! ਤੁਹਾਡੀ ਉਮਰ ਕਿੰਨੀ ਹੈ? ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਉਹ ਸੇਠ ਹੈਰਾਨ ਭੀ ਹੋਇਆ ਕਿ ਮੇਰੀ ਉਮਰ ਪੁੱਛਣ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਪੈ ਗਈ? ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮੇਰੀ ੬੦ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਉਮਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੇਠ ਜੀ! ਤੁਹਾਡੀ ਤਾਂ ਪੁਲੋਕ ਵਿੱਚ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਦੀ ਹੀ ਡੈਰ-ਹਾਜ਼ਰੀ ਹੈ। ਉਮਰ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਸਾਰੀ ਵਿਅਰਥ ਨਿਕਲ ਗਈ, ਪਰ ਹੁਣ ਇੱਕ ਗੱਲ ਦਾ ਖਿਆਲ ਰਖਿਓ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਸੰਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸਾਲਾਂ ਜਾਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ, ਕੇਵਲ ਅੱਠ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਔਰ ਮੇਰੀ ਭੀ ਉਮਰ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚੋਂ ਮੁੱਕ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲੋਂ ਭੀ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਜਦੋਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਧਰਮਰਾਜ ਦੇ ਦੂਤ ਪਕੜ ਕੇ ਧਰਮਰਾਜ ਦੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ, ਤੁਹਾਡਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਥੇ ਤੁਹਾਡੀ ਚਾਰ ਘੜੀ ਅੱਜ ਦੀ ਕੀਤੀ ਸਤਿਸੰਗ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਲੱਗੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਉਸਦੇ ਬਦਲੇ ਧਰਮਰਾਜ ਪੁੱਛੇਗਾ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬੈਕੁੰਠ ਦਾ ਸੁਖ ਪਹਿਲਾਂ ਚਾਹੀਦੈ ਜਾਂ ਪਾਪ ਕਰਮ ਦਾ ਫਲ ਨਰਕ ਪਹਿਲਾਂ ਚਾਹੀਦੈ। ਸਿੱਖ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੇਠ ਜੀ! ਉਥੇ ਚੁਕ ਨਾ ਜਾਣਾ। ਕਹਿ ਦੇਣਾ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਚਾਰ ਘੜੀ ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ ਬਦਲੇ ਜਿਤਨਾ ਬੈਕੁੰਠ ਦਾ ਸੁਖ ਬਣਦੈ ਇਹ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਦਿਓ ਤੇ ਅੱਗੇ ਮੈਂ ਬੈਠਾ ਹੋਵਾਂਗਾ, ਤੈਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਲਵਾਂਗਾ। ਐਸਾ ਹੀ ਹੋਇਆ। ਅੱਠਵੇਂ ਦਿਨ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ। ਜਮਦੂਤ ਇਸਨੂੰ ਪਕੜ ਕੇ ਧਰਮਰਾਜ ਦੇ ਲੈ ਗਏ। ਉਥੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਹਿਸਾਬ-ਕਿਤਾਬ ਹੋਇਆ। ਧਰਮਰਾਜ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਦਸੋ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਫਲ ਨਰਕ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇਈਏ ਜਾਂ ਚਾਰ ਘੜੀ ਸਤਿਸੰਗ ਕੀਤੀ ਦਾ ਫਲ ਬੈਕੁੰਠ ਸੁਖ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇਈਏ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਸਿੱਖ ਦਾ ਬਚਨ ਯਾਦ ਆ ਗਿਆ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਜੀ! ਮੈਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਸਤਿਸੰਗ ਦਾ ਫਲ ਦਿਓ, ਮੁੜਕੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਨਰਕ ਵਿੱਚ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਹੈ। ਔਰ ਨਾਲੇ ਸੇਠ ਪਛਤਾਵੇ ਕਿ ਜੇ ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ ਮਹਾਤਮ ਦਾ ਪਹਿਲਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਹੀ ਸਤਿਸੰਗ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ। ਕਿ ਸਦਾ ਲਈ ਬੈਕੁੰਠ ਵਾਸੀ ਬਣ ਜਾਂਦੇ। ਧਰਮਰਾਜ ਦੇ ਦੂਤਾਂ ਨੇ ਬੈਕੁੰਠ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਅੱਗੇ, ਇਸਦੇ ਬੰਧਨ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਸਾਹਮਣੇ ਚਲਾ ਜਾ ਤੇ ਇਤਨੇ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਬਾਹਰ ਆ ਜਾਈਂ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਕਰੜੀ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਏਗੀ। ਅੰਦਰ ਗਿਆ, ਜਿਥੇ ਰੱਬ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਭਗਤ, ਭਗਤੀ ਕਰਕੇ ਬਿਰਾਜੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਮਹਾਨ ਸੁਖ

ਅਨੁਭਵ ਕੀਤਾ, ਜੀਅ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਹ ਸੁਖ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ, ਕਿੰਨਾ ਚੰਗਾ ਸੀ। ਅੱਗੇ ਉਹ ਸਿੱਖ ਮਿਲਿਆ, ਉਸਨੇ ਪਿਆਰ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਇਸਨੂੰ ਬਿਠਾਇਆ। ਇਹ ਬਾਰ ਬਾਰ ਪਿੱਛਾ ਮੁੜ ਕੇ ਵੇਖੇ। ਸਿੱਖ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਸੇਠ ਜੀ! ਬਾਹਰ ਨੂੰ ਕੀ ਵੇਖੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋ? ਉਸ ਨੇ ਰੋਂਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰੀ ਮੰਦ ਕਿਸਮਤ, ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਪਾਪ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਚਾਰ ਘੜੀਆਂ ਬਤੀਤ ਕੀਤੀਆਂ ਦਾ ਫਲ, ਬੈਕੁੰਠ ਦਾ ਸੁਖ ਭੋਗ ਲਿਆ ਹੈ, ਦੂਤਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਜੇ ਨਾ ਸਮੇਂ ਨਾਲ ਪਹੁੰਚਿਆ ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਕਰੜੀ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਏਗੀ। ਅੱਗੋਂ ਸਿੱਖ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਥੇ ਧਰਮਰਾਜ ਦੇ ਦੂਤਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਆਉਣਾ ਹੀ ਕੀ ਹੈ, ਖੁਦ ਧਰਮਰਾਜਾ ਭੀ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ। ਜਮਦੂਤ ਦੂਰ ਤੋਂ ਹੀ ਦੌੜ ਗਏ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਧੂਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਗੁਣ ਗਾਇਨ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਸੋ ਦੂਤਾਂ ਨੇ ਜਾ ਕੇ ਧਰਮਰਾਜ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਕੋਈ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੇਰ ਧੋਖਾ ਦੇਵੇਗਾ, ਸਾਨੂੰ ਹੁਕਮ ਕਰੋ ਅਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਅੰਦਰੋਂ ਫੜ ਕੇ ਲੈ ਆਈਏ ਤਾਂ ਧਰਮਰਾਜ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦੇਖਿਓ ਕੋਈ ਐਸੀ ਗ਼ਲਤੀ ਨਾ ਕਰ ਬੈਠਿਓ, ਬੱਧੀਦੇ ਮਰ ਜਾਓਗੇ। ਨਾ ਤੁਹਾਡਾ ਤੇ ਨਾ ਮੇਰਾ ਛੁਟਕਾਰਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਜਸ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਦੂਰ ਤੋਂ ਹੀ ਜਮ ਦੌੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਮਦੂਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਆਉਣ ਦਾ ਹੌਂਸਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ।

ਯਥਾ— ੧. ਦੂਖੁ ਨ ਲਾਗੈ ਕਦੇ ਤੁਧੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਚਿਤਾਰੇ ॥

ਜਮ ਕੰਕਰੁ ਨੇੜਿ ਨ ਆਵਈ ਗੁਰਸਿਖੁ ਪਿਆਰੇ ॥ [ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੮੧੮]

੨. ਗੁਰਮਤਿ ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਧਨੁ ਪਾਇਆ ਸੁਣਿ ਕਹਤਿਆ ਪਾਪੁ ਨਿਵਾਰੇ ॥

ਧਰਮੁ ਰਾਇ ਜਮੁ ਨੇੜਿ ਨ ਆਵੈ ਮੇਰੇ ਠਾਕੁਰ ਕੇ ਜਨੁ ਪਿਆਰੇ ॥

[ਨਟ ਮਹਲਾ ੪, ਅੰਗ ੮੧੦]

੩. ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਰਖਵਾਰੇ ॥ ਚਉਕੀ ਚਉਗਿਰਦੁ ਹਮਾਰੇ ॥

ਰਾਮੁ ਨਾਮਿ ਮਨੁ ਲਾਗਾ ॥ ਜਮੁ ਲਜਾਇ ਕਰਿ ਭਾਗਾ ॥ [ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੬੨੬]

ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਜੋ ਜਨੁ ਜਪੈ ਅਨਦਿਨੁ ਸਦ ਜਾਗੈ ॥

ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਰਾਮ=ਰਮੇ ਹੋਏ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਜਪੈ=ਜਪਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਜਨੁ=ਸੇਵਕ ਸਦਾ ਅਨਦਿਨੁ=ਰਾਤ-ਦਿਨ ਗਿਆਨ ਜਾਗ੍ਰਿਤ ਵਿੱਚ ਸਦ=ਹਮੇਸ਼ਾ ਜਾਗੈ=ਜਾਗਦਾ ਹੈ। ਅਥਵਾ :—ਭਾਵੇਂ ਰਾਤ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਦਿਨ ਹੈ, ਉਹ ਸਦਾ ਹੀ ਜਾਗੈ=ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਸਾਵਧਾਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਤੰਤੁ ਮੰਤੁ ਨਹ ਜੋਹਈ ਤਿਤੁ ਚਾਖੁ ਨ ਲਾਗੈ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਾਂਤਰਿਕ ਵਿਦਿਆ ਵਿੱਚ ਇਹ ਤਿੰਨ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੰਤ੍ਰ, ਮੰਤ੍ਰ ਤੇ ਤੰਤ੍ਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਦਾਰੀ ਪੁਰਸ਼ ਉਸ ਵੱਲ ਜੋਹਈ=ਦੇਖ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਵਾ—ਤਿਤੁ=ਉਸ ਨੂੰ ਚਾਖੁ=ਖੋਟੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ, ਭਾਵ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ, ਵਾ—ਉਸਨੂੰ ਪ੍ਰਤੱਖ ਚਾਖੁ=ਡੈਣ, ਵਾ—ਮਾਇਆ ਰੂਪੀ ਡੈਣ ਭੀ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਮ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿੱਚ ਜਗਾਉਣ ਦੀਆਂ ਬਰਕਤਾਂ ਹਨ।

ਯਥਾ— ਤੰਤੁ ਮੰਤੁ ਪਾਖੰਡੁ ਨ ਜਾਣਾ ਰਾਮੁ ਰਿਦੈ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ ॥

[ਸੂਰੀ ਮਹਲਾ ੧, ਅੰਗ ੭੬੬]

ਸੋ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਬੰਦਗੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੰਤ੍ਰ, ਮੰਤ੍ਰ, ਤੰਤ੍ਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਜੈਸਾ ਕਿ ਸੰਤ ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇੱਕ ਅਜਿਹੇ ਸਿੱਖ ਦਾ ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਤਿਆਰ-ਬਰ-ਤਿਆਰ ਕੁਰਹਿੰਤਾਂ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਹੋਇਆ ਸਿੰਘ ਸੀ।

ਸਾਖੀ ਇੱਕ ਸਿੰਘ ਦੁਆਰਾ ਮੰਤ੍ਰ ਸ਼ਕਤੀ ਨਸ਼ਟ ਕਰਨ ਦੀ—ਇਕ ਸਿੰਘ ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਅਭਿਆਸੀ, ਦੂਜਾ ਰਹਿਤ ਵਿੱਚ ਤਿਆਰ-ਬਰ-ਤਿਆਰ ਸਿੰਘ ਸੀ। ਇੱਕ ਮੰਨਿਆ-ਪ੍ਰਮਾਣਿਆ ਜਾਦੂਗਰ ਜਿਸਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇੱਕ ਕੱਚਾ ਧਾਗਾ ਫੜਨ ਲਈ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਪਰ ਡਰਦਾ ਕੋਈ ਭੀ ਨਾ ਫੜੇ। ਉਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਿੰਘ ਨੇ ਧਾਗਾ ਫੜਿਆ ਤੇ ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੇ ਮੰਤ੍ਰ ਪੜ੍ਹਿਆ, ਉਸ ਮੰਤ੍ਰ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਮਦਾਰੀ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਅੱਗ ਨਿਕਲੀ, ਜੋ ਅੱਧ ਵਿਚਕਾਰੋਂ ਮੁੜ ਕੇ ਉਲਟਾ ਮਦਾਰੀ 'ਤੇ ਜਾ ਪਈ। ਮਦਾਰੀ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਅਰ ਜਦੋਂ ਹੋਸ਼ ਪਰਤੀ ਤੇ ਸਿੱਖ ਦੇ ਅੱਗੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਕਮ-ਸੇ-ਕਮ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸ ਤਾਂ ਦਿੰਦਾ ਕਿ ਮੈਂ ਭੀ ਜਾਦੂਗਰ ਹਾਂ। ਸਿੱਖ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਜਾਦੂਗਰ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਮਦਾਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਮੇਰਾ ਮੰਤ੍ਰ ਕੋਈ ਮਾਮੂਲੀ ਮੰਤ੍ਰ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਦੀ ਕਾਟ ਤਾਂ ਕੋਈ ਵੱਡਾ ਮੰਤ੍ਰ ਹੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਕਿਹੜਾ ਮੰਤ੍ਰ ਹੈ ਤੇਰੇ ਕੋਲ? ਸਿੱਖ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਮੰਤ੍ਰ ਸਾਰਿਆਂ ਤੋਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣ, ਇਸ ਨੂੰ ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਮੰਤ੍ਰ ਨੂੰ ਮੋੜਿਆ ਹੈ।

ਯਥਾ— ਸਤਿਗੁਰੁ ਸ਼ਬਦ ਸੁਰਤਿ ਲਿਵ ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ, ਆਨ ਤੰਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰ ਕੀ ਨ ਸਿਖਨ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੈ ॥

[ਭਾ: ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਕਬਿੱਤ ੧੮੩]

ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਮਦ ਮਾਨ ਮੋਹ ਬਿਨਸੇ ਅਨਰਾਗੈ ॥

ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਮਦ=ਹੰਕਾਰ, ਮਾਨ, ਮੋਹ ਅਤੇ ਅਨਰਾਗੈ=ਰਾਗ, ਦਵੈਸ਼ ਭੀ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਐਸੀ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ।

ਯਥਾ— ੧. ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਅਹੰਕਾਰੁ ਬਿਨਸੈ ਮਿਟੈ ਸਗਲ ਉਪਾਧਿ ॥ [ਗੁਜਰੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੫੦੧]

੨. ਹਰਿ ਕੋ ਨਾਮੁ ਜਪੀਐ ਨੀਤ ॥ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਅਹੰਕਾਰੁ ਬਿਨਸੈ ਲਗੈ ਏਕੈ ਪ੍ਰੀਤਿ ॥

[ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੧੩੪੧]

ਆਨੰਦ ਮਗਨ ਰਸਿ ਰਾਮ ਰੰਗਿ ਨਾਨਕ ਸਰਨਾਰੈ ॥੨॥੪॥੬੮॥

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸਰਨਾਰੈ=ਸ਼ਰਨ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਾਮ ਵਿੱਚ ਰੰਗਿ=ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਅਨੰਦ ਰਸ ਵਿੱਚ ਮਗਨ=ਮਸਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ ॥ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ ॥